

УДК 351:304(0758)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-36>**Лозинська Т.М.**доктор наук з державного управління, професор,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2858-9374>**Роменська Т.В.**аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9066-9940>**Lozynska Tamara, Romenska Taisiia**
Poltava State Agrarian University

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОТЕЗНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ

Наслідком будь-якої війни є поява великої кількості травмованого цивільного населення та військових. Україна у 2009 р. підписала Конвенцію ООН «Про права осіб з інвалідністю» і підтвердила гарантії щодо забезпечення осіб з інвалідністю допоміжними засобами реабілітації (ДЗР) та їх соціальної інклюзії. Завданнями держави в контексті реалізації соціальної політики стають заходи, спрямовані на розвиток протезно-ортопедичної галузі та налагодження системи реабілітації людей, постраждалих від війни. Комплекс заходів, необхідних для реорганізації та розвитку підприємств протезної галузі, включає в себе питання стратегічного характеру, що вимагає розроблення відповідної Стратегії. Стратегія розвитку галузі, своєю чергою, має вміщувати рішення щодо організаційних, технологічних, кадрових, економічних питань забезпечення ефективної діяльності протезно-ортопедичних підприємств.

Ключові слова: протезно-ортопедична галузь, війна, державна політика, особа з інвалідністю, розвиток.

THE STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF THE PROSTHETIC INDUSTRY IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF WARTIME SOCIAL POLICY

The consequence of any war is the appearance of a large number of injured civilians and military personnel. In 2009, Ukraine signed the UN Convention "On the Rights of Persons with Disabilities" and confirmed guarantees regarding the provision of persons with disabilities with rehabilitation aids and their social inclusion. The purpose of the article is to highlight the results of the research, which are related to the state policy of development of the field of prosthetics in the context of ensuring the rights of people with disabilities, their rehabilitation and social inclusion. The relevance of the problem under consideration is determined by the fact that in 2022–2023, the number of injured civilians in Ukraine increased by 15%, the military – by five times, and the organization of the activities of prosthetic and orthopedic enterprises does not allow to fully satisfy the needs in prosthetics. The research methodology was based on the use of such methods as: content analysis (to identify the main content of legal acts on providing persons with disabilities with technical and other means of rehabilitation), abstraction – in order to highlight the most essential characteristics of the development of the prosthetics and orthopedics industry, systematization, which made it possible to organize and bring to a certain degree of coherence the state policy measures necessary to ensure the development of the field of prosthetics. The tasks of the state in the context of the implementation of social policy are measures aimed at the development of the prosthetic and orthopedic industry and the establishment of a system of rehabilitation of people affected by the war. In order to streamline the system of prosthetics for people with disabilities, improve the quality of prosthetics and rational use of budget funds, in 2014 the government liquidated "Ukrprotez" as an intermediary in the distribution of financial resources. The next stage of the reorganization of the network of prosthetic and orthopedic enterprises was the transformation of state-owned enterprises into state-owned commercial ones. The practical significance of the article lies in the substantiation of the set of measures necessary for the reorganization and development of enterprises in the prosthetics industry, including issues of a strategic nature that require the development of an appropriate Strategy. The industry development strategy, in turn, should include decisions on organizational, technological, personnel, and economic issues of ensuring the effective operation of prosthetic and orthopedic enterprises.

Keywords: prosthetic and orthopedic industry, war, state policy, a person with a disability, development.

JEL classification: F63

Постановка проблеми. У 2006 р. Україною була підписана Конвенція Організації об'єднаних націй (ООН) «Про права осіб з інвалідністю» (Конвенція), яка була ратифікована у 2009 р., а в 2010 р. уведена в дію [1]. Серед загальних зобов'язань держав-підписан-

тів Конвенції міститься зобов'язання «проводити або заохочувати дослідну та конструкторську розробку, а також сприяти наявності й використанню нових технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій, засобів, що полегшують мобільність, обладнання

та допоміжних технологій, підходящих для осіб з інвалідністю, приділяючи першочергову увагу недорогим технологіям» [1]. Тобто, виходячи з положень Конвенції, держава має гарантувати забезпечення осіб з інвалідністю протезно-ортопедичними засобами для полегшення їх соціальної інклюзії. Особливої ваги завдання розвитку протезної галузі набувають в умовах ведення війни, руйнівна сила якої обумовлює стрімке зростання чисельності покалічених військовослужбовців і травмованого цивільного населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, що стосуються державної політики забезпечення осіб з інвалідністю протезно-ортопедичними засобами умовно можна розділити на дві частини: 1) ті, які зосереджені на соціальних питаннях та правах людей з інвалідністю; 2) ті, що спрямовані на вивчення економічних аспектів функціонування підприємств протезної галузі. Так, Л. Кожура звертає увагу саме на соціальну незахищеність громадян з інвалідністю: «Більшість осіб з особливими потребами нині позбавлена можливості реалізувати свої здібності та потреби нарівні з іншими громадянами. Водночас, кількість цих людей постійно зростає, і не тільки в Україні» [2, с. 20]. Основи формування державної політики у сфері охорони здоров'я та соціального захисту населення у процесі державного будівництва в Україні детально розглядаються в ґрунтовній дослідницькій роботі Л. Жванко «Соціальні виміри української Держави (квітень–грудень 1918 р.)» [3]. Історії становлення політики захисту скалічених військових в Україні присвячена стаття Г. Ковальської [4]; соціальному захисту осіб з інвалідністю – О. Галицького та Р. Гришової [5], І. Смирнової, Т. Медведєвої та О. Серьогіної [6].

Зважаючи на тривалість війни в Україні та відсутність упевненості в її завершенні найближчим часом, питання розвитку протезної галузі в Україні стають усе більш актуальними і набувають значення завдань державної соціальної політики.

Метою статті є обґрунтування завдань держави щодо розвитку галузі протезування в Україні з урахуванням викликів воєнного часу.

Виклад основних результатів дослідження. Виходячи з положень Конвенції «Про права осіб з інвалідністю» слід зробити висновок, що права відповідної категорії людей не відрізняються від загальних прав людини, однак їх реалізація окремими особами може суттєво обтяжуватися через наявність у них певних фізичних неспроможностей. Тому держава, в межах системи соціального забезпечення, бере на себе зобов'язання створити для осіб з інвалідністю умови, які б гарантували їм право на повноцінне життя.

За даними Міністерства соціальної політики у 2023 р. в Україні налічувалося 3 млн осіб з інвалідністю, що на 300 тис. більше, ніж у попередньому році [7]. З лютого 2022 р. по листопад 2023 р. понад 50 тис. людей втратило внаслідок війни одну чи декілька кінцівок і в 2023 р. потреба у протезуванні серед цивільного населення зросла на 15%, а серед військових у 5 разів – зазначають представники Міністерства охорони здоров'я України [8].

Збільшення питомої ваги людей з інвалідністю у загальній чисельності населення України, насамперед, обумовлене наслідками військової агресії Росії,

що визначає пріоритетність такого напрямку діяльності Міністерства соціальної політики, як підтримка людей з інвалідністю, передусім забезпечення їх засобами реабілітації та безоплатним протезуванням. Гарантії держави щодо забезпечення осіб з інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації визначено рядом нормативно-правових актів, основним серед яких є Закон України „Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні” [9] (табл. 1).

Уже від початку воєнної агресії на сході країни у 2014 р. перед урядом України постало завдання розвитку протезної галузі, оскільки необхідно було провести технологічну модернізацію підприємств галузі «...для надання висококваліфікованої допомоги з протезування/ортезування учасників бойових дій» [10]. Виконання цього складного завдання передбачало, крім власне техніко-технологічного оновлення існуючих виробничих потужностей, збільшення кількості підприємств з виробництва засобів протезування та реабілітації постраждалих що вимагало також підготовки і перепідготовки медичних працівників щодо оволодіння сучасними технологіями протезування та реабілітації.

За даними групи дослідників Protez Hub на початок 2023 р. в Україні працює понад 80 виробників протезів [11], що майже вдвічі більше, ніж до початку повномасштабного вторгнення Росії. Інформація з дашборду Міністерства соціальної політики, де розміщено перелік протезних підприємств та інших виробників допоміжних засобів реабілітації, свідчить, що найбільша зосередженість протезних заводів у даний час спостерігається у Київській (10 підприємств) та Львівській (6 підприємств) областях.

Фахівці також відмічають нерівномірність завантаження виробничих потужностей підприємств, які забезпечують виробництво протезів.

Саме з метою забезпечення більш рівномірного навантаження на протезні підприємства і уникнення надмірних черг на протезування Міністерством соціальної політики України спільно з державним підприємством «ЮЦ Мінсоцполітики України» за підтримки Проекту World Bank Ukraine «Модернізація системи соціальної підтримки населення України» було створено дашборд, який дозволяє в інтерактивному режимі ознайомитися з інформацією щодо розміщення протезних підприємств по регіонах України, надання послуг з реабілітації тощо [12].

Сучасна мережа протезно-ортопедичних підприємств сформувалася на базі промислового об'єднання (ПО) «Укрпротез» Міністерства праці та соціальної політики України, яке провадило державну політику в протезно-ортопедичній галузі і спиралося на діяльність казенних і державних підприємств, які були розташовані в кожному обласному центрі. Зважаючи на те, що система фінансування виробництва протезно-ортопедичних засобів була багатоступеневою (Мінсоцполітики як головний розпорядник бюджетних коштів спрямовувало кошти до Фонду соціального захисту інвалідів, Фонд – до ПО «Укрпротез», «Укрпротез» – до державних та казенних протезно-ортопедичних підприємств), у 2014 р. Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Про реорганізацію деяких казенних підприємств» [13], якою ПО «Укрпротез» як посередник у розподілі фінансових ресурсів ліквідувалося. Наступним етапом реорганізації мережі

Таблиця 1

Нормативно-правове забезпечення осіб з інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації

Назва документа	Статус документа, дата ухвалення	Основний зміст
1. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні	Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV	Визначає засади створення правових, соціально-економічних, організаційних умов для усунення або компенсації наслідків, спричинених стійким порушенням здоров'я, функціонування системи підтримання особами з інвалідністю фізичного, психічного, соціального благополуччя, сприяння їм у досягненні соціальної та матеріальної незалежності
2. Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення і виплати грошової компенсації вартості за самостійно придбані технічні та інші засоби реабілітації, їх переліку	Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 № 321	Визначає механізм безоплатного забезпечення допоміжними засобами реабілітації (технічними та іншими засобами реабілітації) окремі категорії осіб з інвалідністю
3. Деякі питання протезування та ортезування виробами підвищеної функціональності за новітніми технологіями та технологіями виготовлення, які відсутні в Україні, та/або спеціальними виробами для занять спортом окремих категорій громадян, які втратили функціональні можливості кінцівки або кінцівок	Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 518	Визначає механізм безоплатного забезпечення військовослужбовців виробами підвищеної функціональності за новітніми технологіями та технологіями виготовлення, які відсутні в Україні
4. Про затвердження Переліку діагнозів відповідно до найменування технічних та інших засобів реабілітації згідно з Міжнародною статистичною класифікацією хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я	Наказ Міністерства соціальної політики України та Міністерства охорони здоров'я України від 20.11.2020 № 774/2691	Затверджує Перелік діагнозів відповідно до найменування технічних та інших засобів реабілітації згідно з Міжнародною статистичною класифікацією хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я
5. Про затвердження Порядку призначення технічних засобів реабілітації відповідно до функціональних можливостей особи з інвалідністю, дитини з інвалідністю, постраждалого внаслідок антитерористичної операції.	Наказ Міністерства соціальної політики України від 17.03.2021 № 134	Порядок забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення і виплати грошової компенсації вартості за самостійно придбані технічні та інші засоби реабілітації.

Джерело: систематизовано за інформацією офіційного порталу Верховної Ради України – <https://www.rada.gov.ua/>

протезно-ортопедичних підприємств було перетворення за рішенням уряду казенних підприємств у державні комерційні [14].

На жаль, реорганізація протезно-ортопедичних підприємств не доведена до завершення і доля таких суб'єктів господарювання як Полтавське казенне експериментальне протезно-ортопедичне підприємство (КЕПОП) залишається не визначеною остаточно. У 2020 р. майно підприємства за рішенням Кабінету Міністрів було передане із Міністерства соціальної політики України до Фонду державного майна, а з 2023 р. розпочався процес зміни статусу підприємства з казенного на комерційне. Аналіз економічної діяльності підприємства свідчить, що вже з початку 2023 р. фінансування КЕПОП з державного бюджету не здійснювалося, що стало однією з причин звернення керівництва підприємства до Полтавської обласної ради з проханням взяти його на баланс області. На сесії обласної ради у березні 2023 р. було ухвалено звернення до Кабінету Міністрів щодо прийняття рішення про передачу цілісного майнового комплексу заводу до спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Полтавської області. Цілком ймовірно, що подібні рішення можуть ухвалюватися і по відношенню до інших підприємств галузі.

Оскільки підприємства галузі перебувають у стані реорганізації доволі складно отримати достатній для аналізу масив даних, тому інформація про якість протезування, рівень сервісу, наявність реабілітації, кваліфікацію персоналу, задоволеність клієнтів накопичується на основі проведення опитувань, які не мають систематичного характеру. Такі опитування періодично здійснює Protez Hub, інформація збирається через Міністерство соціальної політики та Міністерство економіки, яке відслідковує економічні показники діяльності підприємств протезно-ортопедичної галузі. Узагальнення та систематизація цієї інформації та опрацювання даних емпіричних досліджень дали можливість виявити стан протезної галузі та обґрунтувати перспективи її розвитку (табл. 2). Слід відмітити, що право на протезування за рахунок коштів державного бюджету мають усі особи з інвалідністю, як військові, так і цивільні.

Усі підприємства протезної галузі України зараз перебувають на різних стадіях технологічної модернізації і впровадження сучасних технологій виготовлення протезно-ортопедичних виробів. Зокрема доцільно згадати компанії, як Otto Bock, Ossure, Fillauer, з допомогою яких забезпечене сучасне протезування верхніх кінцівок із застосуванням мультизахватних

Таблиця 2

Основні характеристики та перспективи розвитку протезно-ортопедичної галузі в Україні

Характеристики	Сучасний стан	Перспективи
1. Форма власності підприємств	Державна (казенні, дослідні, експериментальні підприємства), приватна (приватні підприємства, ТОВ, ФОП)	Державна (комерційні, дослідні), комунальна, приватна
2. Цінова політика	Затверджені урядом граничні ціни [15]	Цінові обмеження залишаються
3. Завантаження підприємств	Великі підприємства працюють не на повну потужність	Збільшення завантаженості виробничих потужностей, зокрема через зростання обсягів обслуговування технічних засобів протезування
4. Вартість протезування	Безоплатна для усіх громадян країни з відшкодуванням вартості обслуговування протезних виробів	Право на безоплатне протезування збережеться
5. Якість протезування	У складних випадках протезування здійснювалося за кордоном	Протезування в Україні за технологічним рівнем і ціновою доступністю вийде на рівень найбільш розвинутих країн (найбільш вагомий фактор – війна)
6. Кадрове забезпечення	Суттєва нестача кваліфікованих фахівців для обслуговування стрімко зростаючої кількості травмованих людей	Внесення до реєстру кваліфікацій професійної кваліфікації «протезист-ортезист»; розроблення професійного стандарту надавачів послуг з протезування-ортезування; збільшення державного замовлення на підготовку протезистів і реабілітологів
7. Інформаційне забезпечення	Хаотичне, не систематизоване, здійснюється урядом, Міністерством оборони, Міністерством соціальної політики, ГО	Є необхідність розроблення Стратегії розвитку протезно-ортопедичної галузі з визначенням координаційно-інформаційного Центру та здійснення інформаційного забезпечення у двох формах: цифровій та паперовій.

Джерело: систематизовано авторами

кистей Michelangelo, BeBionic, I limb, Taska та ліктьових вузлів з електронним замиканням AxonErgoArm і ErgoArm; протезування нижніх кінцівок із застосуванням колінних вузлів з електронним керуванням C-leg, Genium-X3; виготовлення ортезів нижніх кінцівок із застосуванням електронних колінних шарнірів E-tag, C-brace тощо [10]. Оскільки громадяни, які отримують послуги з протезування в даний період, будуть потребувати пожиттєвого супроводу і реабілітації, досить гостро стоїть питання підготовки достатньої кількості фахівців.

З метою поліпшення кадрового забезпечення протезно-ортопедичних підприємств в Україні були впроваджені навчальні проекти для українських фахівців щодо протезування та реабілітації за сучасними технологіями. Реалізація відповідних навчальних проектів із залученням іноземних фахівців сприяла сертифікації групи вітчизняних медичних працівників Міжнародною спільнотою протезистів/ортезистів (ISPO). Протезно-ортопедичні підприємства, подібні КЕПОП, постійно дбають як про техніко-технологічний розвиток, так і про кадрове забезпечення. Для того, щоб мати конкурентоспроможний рівень послуг, завод надає спектр послуг, критично необхідний для ЗСУ та цивільних людей з особливими потребами, а фахівці підприємства постійно навчаються і працюють за системою реабілітації та протезування НАТО. Крім того, КЕПОП має стаціонарне відділення на 30 ліжок, що дозволяє пацієнтам, які чекають на встановлення протезів, перебувати у Полтаві, а також постійно проходити необхідну реабілітацію.

Слід зауважити, що зростання унаслідок війни кількості травмованих людей, які постійно потребуватимуть послуг з протезування, заміни протезів і реабілітації постраждалих вимагатиме зміни суспільної поведінки і державної соціальної політики – їх харак-

тер має трансформуватися у напрямі від лікувально-патерналістського до інклюзивно-соціального, тобто основним завданням держави по відношенню осіб з інвалідністю стає запровадження європейських стандартів рівних прав та можливостей [2, с. 64]. Це потребує реалізації комплексу заходів (табл. 3), які передбачають оснащення підприємств сучасним обладнанням і розроблення нових видів комплектуючих (колінних і ліктьових суглобів для протезів нижніх і верхніх кінцівок тощо). На жаль підприємства галузі у даний час не можуть виготовляти широкий асортимент комплектуючих, тому їх частину закуповують за кордоном. Важливим завданням є створення системи сертифікації протезної продукції, без чого та частина виробів, яка за своєю якістю відповідає до європейським стандартам, не може бути запропонована на зовнішньому ринку. Окремого дослідження потребують питання приватизації протезних підприємств, які мають стратегічне значення під час війни, коли зростає потреба у збільшенні обсягів виробництва та впровадженні нових технологій.

Висновки. У межах соціальної політики держава гарантує особам з інвалідністю забезпечення протезно-ортопедичними засобами для полегшення їх соціальної інклюзії. Питання надання особам з інвалідністю рівних прав і можливостей перебування в соціумі надзвичайно актуалізується в умовах війни, а отже потребує, серед іншого, і підвищення ефективності діяльності підприємств протезно-ортопедичної галузі. На даний час галузь перебуває в процесі реорганізації, окремі аспекти діяльності підприємств (організаційні, економічні, кадрові, технологічні тощо) потребують змін та удосконалення, що ставить перед державою комплекс завдань. У першу чергу до них слід віднести: необхідність ухвалення Стратегії розвитку протезно-ортопедичної галузі; створення системи

Таблиця 3

Заходи державної політики щодо розвитку протезно-ортопедичної галузі та забезпечення соціальної інклюзії осіб з інвалідністю

Заходи	Очікувані результати
1. Ухвалення Стратегії розвитку протезно-ортопедичної галузі	Забезпечення осіб з інвалідністю протезами та іншими засобами функціонування із врахуванням потреби в подальшій заміні та ремонті великої кількості протезних виробів
2. Створення системи реабілітації до і після протезування	Забезпечення максимального функціонального відновлення людини після ампутацій на основі надання послуг реабілітації в кожній області України, з можливістю забезпечення «соціальним житлом» на період такої реабілітації
3. Затвердження стандартів протезування	Створення реєстру закріплених за конкретною людиною ДЗР; запровадження моніторингу забезпечення протезами; перегляд термінів забезпечення ДЗР; забезпечення протезами громадян, які мають множинні ампутації; запровадження контролю за якістю протезування протезними підприємствами тощо
4. Поліпшення інформаційного забезпечення процесу протезування та реабілітації осіб з інвалідністю	Цифровізація процесу збору документів, необхідних для процесу протезування; актуалізація інформації, яка надається громадянам щодо протезування; налагодження обміну досвідом між мультидисциплінарними командами, що працюють в закладах МОЗ та поширення відповідної інформації
5. Підготовка кадрів для протезно-ортопедичної галузі	Розширення навчальних програм для підготовки протезистів та ортезистів; проведення навчально-практичних семінарів для вивчення технологічних процесів в сфері протезування; вдосконалення системи підвищення кваліфікації та навчання протезистів; розвиток мікрохірургії як альтернативи протезуванню біоелектричними протезами
6. Налагодження системи обліку ДЗР	Державний облік усіх ДЗР, зокрема і встановлених за кордоном; обов'язковість обліку ДЗР, отриманих за рахунок благодійних коштів та створення можливості їх обслуговування в Україні; розподіл запитів на протезування та реабілітацію між регіонами України для зменшення черг і навантаження на протезні підприємства.

Джерело: узагальнено авторами

реабілітації до і після протезування; затвердження стандартів протезування; поліпшення інформаційного забезпечення процесу протезування та реабілітації осіб з інвалідністю; розширення підготовка кадрів для протезно-ортопедичної галузі; налагодження системи обліку ДЗР. Реалізація цих заходів сприятиме позитив-

ним змінам у галузі та виконанню гарантій держави щодо забезпечення осіб з інвалідністю протезно-ортопедичними засобами.

Перспективними є порівняльні дослідження економічної ефективності діяльності протезно-ортопедичних підприємств різної форми власності.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю: ратифікована Законом України від 16.12.2009 № 1767-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text> (дата звернення: 18.03.2024).
2. Кожура Л.О. Право осіб з інвалідністю на охорону здоров'я: адміністративно-правове дослідження: монограф. Київ : Видавничий Дім «Кафедра», 2020. 336 с.
3. Жванко Л. Соціальні виміри Української Держави (квітень-грудень 1918 р.). Харків : Прапор, 2007. 224 с.
4. Ковальська Г. Допомога скаліченим воїнам всеросійського земського союзу і всеросійського союзу міст упродовж 1915–1916 рр. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія.* / за заг. ред. І.С. Зуляка. Тернопіль : ТНПУ, 2015. Вип. 1. Ч. 2. С. 187–190.
5. Галицький О.М., Гришова Р.В. Світовий досвід реалізації державної політики підтримки осіб з інвалідністю та його імплементація в Україні. *Інвестиції: практика та досвід.* 2019. № 6. С. 122–127.
6. Смирнова І.І., Медведєва Т.А., Сєрьогіна О.В. Дослідження проблем соціального захисту людей з інвалідністю в Україні. *Вісник економічної науки України.* 2020. № 2 (39). С. 105–111.
7. Соцдопомога-2023. Стало відомо, на скільки в Україні збільшилось людей з інвалідністю за час війни. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/socdopomoga-2023-na-skilki-v-ukrajini-zbilshilos-lyudey-z-invalidnistyu-za-chas-viyini-50354779.html> (дата звернення: 19.03.2024).
8. Соціальна політика: У Комітеті обговорили стан протезування в Україні. URL: <http://surl.li/rtlaf> (дата звернення: 20.03.2024).
9. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2961-15> (дата звернення: 20.03.2024).
10. Забезпечення допоміжними засобами реабілітації (технічними та іншими засобами реабілітації). URL: <https://www.msp.gov.ua/content/zabezpechennya-tehnichnimi-ta-inshimi-zasobami-reabilitacii-specavtotransportom.html?PrintVersion> (дата звернення: 20.03.2024).
11. Дослідження протезування Protez Hub. URL: <https://protezhub.com/> (дата звернення: 20.03.2024).
12. Аналітика. URL: https://www.ioc.gov.ua/analytick_DZR/ (дата звернення: 20.03.2024).
13. Про реорганізацію деяких казенних підприємств, що належать до сфери управління Міністерства соціальної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2014 № 267. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/247472495> (дата звернення: 20.03.2024).
14. Про реорганізацію казенних підприємств: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.02.2020 № 111. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.03.2024).

15. Про затвердження Граничних цін на вироби підвищеної функціональності за новітніми технологіями та/або спеціальні вироби для занять спортом для окремих категорій громадян, які отримали поранення, контузію, каліцтво або захворювання внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України, участі в антитерористичній операції чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період проведення воєнних (бойових) дій, і втратили функціональні можливості кінцівки або кінцівок: Наказ Міністерства соціальної політики України від 25.05.2022 № 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0610-22#Text> (дата звернення: 25.03.2024).

References:

1. Konventsia pro prava osib z invalidnistiu (2009 [Convention on the Rights of Persons with Disabilities]: ratyfikovana Zakonom Ukrainy vid 16.12.2009 № 1767-VI (2009). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text> (accessed March 18, 2024).
2. Kozhura L. O. (2020). Pravo osib z invalidnistiu na okhoronu zdorovia: administratyvno-pravove doslidzhennia [The right of persons with disabilities to health care: an administrative and legal study]: monohraf. Kyiv: Vydavnychi Dim «Kafedra», 336 p.
3. Zhvanko L. (2007). Sotsialni vymiry Ukrainiskoi Derzhavy (kviten–hruden 1918 r.) [Social Dimensions of the Ukrainian State (April–December 1918)]. Kharkiv: Prapor, 224 p.
4. Kovalska H. (2015). Dopomoha skalichenym voynom vsereiiskoho zemskoho soiuзу i vsereiiskoho soiuзу mist uprodovzh 1915–1916 rr. [Aid to crippled soldiers of the All-Russian Zemstvo Union and the All-Russian Union of Cities during 1915–1916]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Ser. Istorii / za zah. red. I. S. Zuliaka*. Ternopil: TNPU. Vyp. 1, ch. 2, pp. 187–190.
5. Halytskyi O. M., Hryshova R. V. (2019). Svitovyi dosvid realizatsii derzhavnoi polityky pidtrymky osib z invalidnistiu ta yoho implementatsiia v Ukraini [The world experience of implementing the state policy of supporting persons with disabilities and its implementation in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 6, pp. 12–127.
6. Smyrnova I. I., Medvedieva T. A., Serohina O. V. (2020). Doslidzhennia problem sotsialnoho zakhystu liudei z invalidnistiu v Ukraini [Study of the problems of social protection of people with disabilities in Ukraine]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, no. 2 (39), pp. 105–111.
7. Sotsdopomoha-2023. Stalo vidomo, na skilky v Ukraini zbilshylos liudei z invalidnistiu za chas viiny (2023) [Social assistance-2023. It became known how many people with disabilities increased in Ukraine during the war]. Available at: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/socdopomoga-2023-na-skilki-v-ukrajini-zbilshilos-lyudey-z-invalidnistiu-za-chas-viiny-50354779.html> (accessed March 19, 2024).
8. Sotsialna polityka: U Komiteti obhovoryly stan protezuvannia v Ukraini (2023) [Social policy: The Committee discussed the state of prosthetics in Ukraine]. Available at: <http://surl.li/rtlaf> (accessed March 20, 2024).
9. Pro rehabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini (2005) [On rehabilitation of persons with disabilities in Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 06.10.2005 № 2961-IV. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2961-15> (accessed March 20, 2024).
10. Zabezpechennia dopomizhnymy zasobamy rehabilitatsii (tekhnichnymy ta inshymy zasobamy rehabilitatsii) (2024) [Provision of auxiliary means of rehabilitation (technical and other means of rehabilitation)]. Available at: <https://www.msp.gov.ua/content/zabezpechennya-tehnichnimi-ta-inshimi-zasobami-reabilitacii-specavtotransportom.html?PrintVersion> (accessed March 20, 2024).
11. Doslidzhennia protezuvannia Protez Hub (2024) [Prosthetic Research Protez Hub]. Available at: <https://protezhub.com/> (data zvernennia 20.03.2024).
12. Analitika (2024) [Analytics]. Available at: https://www.ioc.gov.ua/analytick_DZR (accessed March 20, 2024).
13. Pro reorganizatsiiu deiakykh kazennykh pidpriemstv, shcho nalezhat do sfery upravlinnia Ministerstva sotsialnoi polityky (2014) [On the reorganization of some state-owned enterprises belonging to the sphere of management of the Ministry of Social Affairs]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.07.2014 № 267. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/247472495> (accessed March 20, 2024).
14. Pro reorganizatsiiu kazennykh pidpriemstv (2020) [About the reorganization of state-owned enterprises]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19.02.2020 № 111. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-2020-%D0%BF#Text> (accessed March 20, 2024).
15. Pro zatverdzhennia Hranychnykh tsin na vyroby pidvyshchenoi funktsionalnosti za novitnymi tekhnolohiiamy ta/abo spetsialni vyroby dlia zaniat sportom dlia okremykh katehoriy hromadian, yaki otrymaly poranennia, kontuziiu, kalitstvo або zakhvoriuvannia vnaslidok viiskovoi ahresii Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy, uchasti v antyterorystychnii operatsii chy u zdiisnenni zakhodiv iz zabezpechennia natsionalnoi bezpeky i oborony, vidsichi i strymuvannia zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii u Donetskii ta Luhanskii oblastiakh, перебуваючы безпосередньо в районі та у період проведення воєнних (бойових) дій, і втратили функціональні можливості кінцівки або кінцівок (2022) [On the approval of the Limit prices for products with increased functionality based on the latest technologies and/or special products for sports for certain categories of citizens who received injuries, contusions, mutilations or diseases as a result of the military aggression of the Russian Federation against Ukraine, participation in an anti-terrorist operation or in the implementation of measures with ensuring national security and defense, repelling and deterring the armed aggression of the Russian Federation in the Donetsk and Luhansk regions, being directly in the districts and during the period of military (combat) operations, and having lost the functional capabilities of a limb or limbs]: Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 25.05.2022 № 158. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0610-22#Text> (accessed March 25, 2024).